

Nazwy i granice etniczne

Sławomir Łodziński

Nazwy i granice etniczne

Dodatkowe nazwy miejscowości
w językach mniejszości w Polsce

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR

Warszawa 2021

Recenzenci:

dr hab. Jerzy Bartkowski, prof. UW
prof. dr hab. Grzegorz Janusz

Redakcja i korekta:

Anna Łagodzka

Projekt okładki:

Katarzyna Juras

Publikacja dofinansowana przez Instytut Socjologii
Uniwersytetu Warszawskiego ze środków Narodowego Centrum Nauki

Przeprowadzenie badań wykorzystanych w książce i wydanie książki zostało sfinansowane ze środków pochodzących z grantu *Nazwy i granice etniczne. Problemy wprowadzania dwujęzycznych nazw miejscowości w Polsce na podstawie ustawy o mniejszościach z 2005 roku* przyznanego przez NCN decyzją nr DEC2011/03/B/HS6/01648

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2021

ISBN 978-83-7383-783-6

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa
tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: *Mercurius*

Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

Spis treści

Wprowadzenie	9
Rozdział 1. Nazwy miejscowe (toponimy) i języki mniejszościowe. Główne kierunki badawcze	25
1.1. Nazwy miejscowe (toponimy) i ich rodzaje oraz regulacje prawne dotyczące ich wprowadzania	25
1.2. Od badań pochodzenia nazw miejscowych do analizy praktyk ich nadawania	31
1.3. Nazwy miejscowe w językach mniejszościowych a granice tożsamości etnicznej	39
1.5. Kierunki badań nad nazewnictwem w językach mniejszościowych	42
1.6. Międzynarodowe regulacje dotyczące wprowadzania nazewnictwa miejscowego w językach mniejszościowych	48
1.6.1. Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych	50
1.6.2. Konwencja ramowa Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych	52
1.6.3. Problemy wprowadzania dodatkowego nazewnictwa w językach mniejszościowych	54
Podsumowanie	57
Rozdział 2. Instytucjonalizacja praw językowych osób należących do mniejszości narodowych. Tło teoretyczne, założenia, hipotezy i materiały badawcze	58
2.1. Nowy instytucjonalizm a instytucjonalizacja praw językowych osób należących do mniejszości narodowych	59
2.1.1. Koncepcja nowego instytucjonalizmu i pojęcie instytucji	59
2.1.2. Poziomy analizy instytucjonalnej i pole organizacyjne (instytucjonalne)	64

2.1.3. Pole organizacyjne, aktorzy i organizacje	67
2.1.4. Pole organizacyjne i zmiana instytucjonalna	69
2.2. Założenia i hipotezy badawcze	73
2.3. Metodologia i przebieg badań	81
Podsumowanie	88
Rozdział 3. Historia tworzenia zasad wprowadzania dodatkowych nazw miejscowości w językach mniejszości w Polsce	89
3.1. Tradycja i polityka nazewnictwa. Nazwy miejscowości w języku polskim i w językach mniejszości w Polsce do 1989 roku	90
3.1.1. Okres do 1918 roku	90
3.1.2. Okres 1918–1945	91
3.1.3. Okres 1945–1989	94
3.2. Ochrona praw językowych osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce po 1989 roku	98
3.3. Problemy przyjmowania ustawy o mniejszościach (1999–2005) ..	103
3.4. Regulacje dotyczące wprowadzania dodatkowych nazw miejscowości w językach mniejszości i stosowania języków mniejszości jako języków pomocniczych w urzędach lokalnych ..	110
3.5. Ustawa o mniejszościach a ochrona praw językowych osób należących do mniejszości narodowych w latach 2005–2020 ...	115
Podsumowanie	122
Rozdział 4. Regulacje językowe ustawy o mniejszościach „w działaniu”. Gminy z dodatkowymi nazwami miejscowości w językach mniejszości i językami pomocniczymi w Polsce w latach 2005–2020	124
4.1. Procedury wprowadzania dodatkowych nazw miejscowości w językach mniejszości i języka pomocniczego	126
4.2. Gminy z dodatkowymi nazwami miejscowości w językach mniejszości w Polsce w latach 2005–2020	132
4.3. Pole organizacyjne wprowadzania dodatkowych nazw miejscowości w językach mniejszości	137
4.3.1. Inicjacja procesu wprowadzania dodatkowych nazw	137
4.3.2. Podejmowanie decyzji o wprowadzeniu dodatkowych nazw na terenie gminy	141
4.3.3. Liczebność dodatkowych nazw, ich historyczność i prawidłowość językowa	145
4.4. Praktyczne wprowadzanie dodatkowych nazw miejscowości ..	148
4.4.1. Wyniki spisów powszechnych ludności	148
4.4.2. Rola konsultacji lokalnych	150
4.4.3. Wygląd i ochrona tablic z dodatkowymi nazwami miejscowości	156
4.4.4. Finansowanie wprowadzania dodatkowego nazewnictwa	157

4.5. Społeczny odbiór dodatkowych nazw	159
4.6. Rozszerzanie występowania dodatkowego nazewnictwa w językach mniejszości	161
4.7. Wprowadzanie języka mniejszości jako języka pomocniczego .	166
Podsumowanie	170
Rozdział 5. Nazwy i granice etniczne. Wprowadzanie dodatkowych nazw miejscowości w językach mniejszości i stosowanie tych języków w pracy urzędów lokalnych a charakter etniczno-językowy gmin	172
5.1. Wprowadzanie dodatkowych nazw miejscowości w języku niemieckim i stosowanie go w pracy urzędów lokalnych	174
5.2. Wprowadzanie dodatkowych nazw miejscowości w języku kaszubskim i stosowanie go w pracy urzędów lokalnych	199
5.4. Wprowadzanie dodatkowych nazw miejscowości w języku białoruskim i stosowanie go w pracy urzędów lokalnych	217
5.5. Wprowadzanie dodatkowych nazw miejscowości w języku litewskim i stosowanie go w pracy urzędów lokalnych	224
5.6. Wprowadzanie dodatkowych nazw miejscowości w języku łemkowskim	228
Podsumowanie	233
Rozdział 6. Nazwy a granice etniczne na poziomie lokalnym. Przykład gmin z dodatkowymi nazwami miejscowości w języku niemieckim i kaszubskim	237
6.1. Przykład wprowadzania dodatkowych nazw w języku niemieckim i języka pomocniczego w wybranej gminie województwa opolskiego (gmina Tarnów Opolski)	239
6.1.1. Wprowadzenie	239
6.1.2. Język niemiecki jako język pomocniczy w urzędzie gminy	241
6.1.3. Dodatkowe nazwy miejscowości w języku niemieckim ..	242
6.2. Przykład wprowadzania dodatkowych nazw w języku kaszubskim i języka pomocniczego w wybranej gminie województwa pomorskiego (gmina Parchowo)	252
6.2.1. Wprowadzenie	252
6.2.2. Język kaszubski jako język pomocniczy	253
6.2.3. Dodatkowe nazwy miejscowości w języku kaszubskim ..	254
Podsumowanie	268
Zakończenie	271
1. Podsumowanie analiz	271
2. Dodatkowe nazewnictwo miejscowości w językach mniejszości narodowych i językach regionalnych w państwach Unii Europejskiej (próba spojrzenia porównawczego)	279

---

3. Dodatkowe nazewnictwo miejscowości w językach mniejszości w krajach Grupy Wyszehradzkiej (Czechy, Słowacja, Węgry) ...	286
Podsumowanie	290
Bibliografia	293
Aneksy	329
Aneks 1. Scenariusze wywiadów	329
Aneks 2. Lista i oznaczenia przeprowadzonych wywiadów	339
Aneks 3. Przykład listu w sprawie wywiadu	342
Aneks 4a. Lista i oznaczenia wywiadów prowadzonych w gminie Tarnów Opolski (województwo opolskie)	343
Aneks 4b. Lista i oznaczenia wywiadów prowadzonych w gminie Parchowo (województwo pomorskie)	344
Indeks osób	346